

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

2-2023

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

FARG'ONA VODIYSIDAGI SCUTELLARIA L. (LAMIACEAE) TURLARINING TIZMALAR BO'YICHA TARQALISHI

РАСПРОСТРАНЕНИЕ ПО ХРЕБТАМ ВИДОВ РОДА SCUTELLARIA L. (LAMIACEAE) ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ

RIDGE DISTRIBUTION OF SPECIES OF THE GENUS SCUTELLARIA L. (LAMIACEAE) OF THE FERGHANA VALLEY

Акбарова Мухайро Хусановна¹

¹Акбарова Мухайро Хусановна

– Farg'ona davlat universiteti katta o'qituvchisi

Аннотация

Maqola Farg'ona vodiysida tarqalgan *Scutellaria* L. (Lamiaceae) turkumi turlarining geografiyasiga bag'ishlangan. Mazkur maqolada vodiylar turkum turlarining O'rta Osiyo o'simliklar aniq lagichida berilgan tog' tizmalarda tarqalishi haqidagi ma'lumotlar keltirilgan. Turlarning geografik tahlili amalga oshirilgan, bunga ko'ra, *S.picta* Juz., *S.nepetoides* Popov ex Juz. O'zbekiston florasida, *S.kamelinii* Abdullaeva Qirg'iziston florasida hamda *S.ramosissima* Popov Tojikiston florasida tarqalganligi ilk bor aniqlangan, ilmiy manbalarda bu turlar mazkur respublikalarda uchrashi keltirilmagan.

Ma'lumotlar besvita olib borilgan dala tadqiqotlari, gerbariy fondlarida saqlanayotgan namunalardan hamda internetdagi axborot resurslardan olingan.

Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati ilk bor Farg'ona vodiysi florasida tarqalgan *Scutellaria* L. turkumi turlari tarkibi aniq maqsadga yo'naltirilgan holda tadqiq etilib, turlariga aniqlik kiritilganligi, Farg'ona vodiysi florasida *Scutellaria* L. turkumining 23 turi uchrashi aniqlangan, ulardan 15 tur vodiyning O'zbekiston Respublikasi qismida, 8 tur esa Tojikiston va Qirg'iziston Respublikalari mintaqalarida uchrashi asoslangan, turlarning tarqalishini aks ettiruvchi GAT xaritalari yaratilgan.

Farg'ona vodiysida tarqalgan turkum turlarining tur tarkibini aniqlash, tarqalishini aks ettiruvchi GAT xaritalarini yaratish, tabiiy zaxiralarni xatlovdan o'tkazish, fitosenotik va ontogenetik strukturalarini o'rganish va muhofaza qilish chora tadbirlarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Аннотация

Статья посвящена географии видов *Scutellaria* L. (Lamiaceae), распространенных в Ферганской долине. В данной статье представлена информация о распространении видов рода долины в горных хребтах, приведенная в определителе растений Средней Азии. Проведен географический анализ вида, согласно которому *S.picta* Juz., *S.nepetoides* Popov ex Juz. во флоре Узбекистана, *S.kamelinii* Abdullaeva во флоре Кыргызстана и *S.ramosissima* Popov во флоре Таджикистана обнаружены впервые, в научных источниках эти виды в этих республиках не встречаются. Данные получены из прямых полевых исследований, образцов, хранящихся в гербарных фондах, и информационных ресурсов в сети интернет.

Научная значимость результатов исследований заключается в том, что впервые с конкретной целью исследован видовой состав рода *Scutellaria* L., распространенных во флоре Ферганской долины, и уточнены виды. Во флоре Ферганской долины обнаружено 23 вида *Scutellaria* L., из них 15 видов - в долинной части Республики Узбекистан, 8 видов - в районах Республики Таджикистан и Кыргызстан.

Определение видовой состава рода, распространенных в Ферганской долине, создание карт GAT, отражающих их распространение, обследование их природных запасов, изучение их фитоценотической и онтогенетической структур, разработка мер охраны имеют большое научное и практическое значение.

Abstract

The article is devoted to the geography of *Scutellaria* L. (Lamiaceae) species distributed in the Ferghana Valley. This article presents information on the distribution of species of the valley genus in mountain ranges, given in the guide to plants of Central Asia. Geographical analysis of the species was carried out, according to which *S.picta* Juz., *S.nepetoides* Popov ex Juz. in the flora of Uzbekistan, *S.kamelinii* Abdullaeva in the flora of Kyrgyzstan and *S.ramosissima* Popov in the flora of Tajikistan were found for the first time, these species are not found in scientific sources in these republics. The data were obtained from direct field studies, samples stored in herbarium funds, and information resources on the Internet.

The scientific significance of the research results lies in the fact that for the first time with a specific purpose, the species composition of the genus *Scutellaria* L., common in the flora of the Ferghana Valley, was studied and the species were specified. In the flora of the Ferghana Valley, 23 species of *Scutellaria* L. were found, of which 15 species are in the valley part of the Republic of Uzbekistan, 8 species are in the regions of the Republic of Tajikistan and Kyrgyzstan.

Determination of the species composition of the genus distributed in the Ferghana Valley, the creation of maps of GAT reflecting their distribution, the examination of their natural reserves, the study of their phytocenotic and ontogenetic structures, the development of protection measures are of great scientific and practical importance.

Kalit so'zlar: Farg'ona vodiysi florasida, *Scutellaria* turkumi, TASH fondi, tog' tizmalari, geografik tahlil, gerbariy namunalari, areal, mintaqalar, floristik topilmalar.

Ключевые слова: Флора Ферганской долины, род *Scutellaria*, фонд ТАШ, горные хребты, географический анализ, гербарные образцы, ареал, регион, флористические находки.

Key words: Flora of the Ferghana Valley, genus *Scutellaria*, TASH collection, mountain ranges, geographical analysis, herbarium specimens, area, region, floristic finds.

KIRISH

Tabiatga biotik, abiotik va antropogen omillar ta'siri natijasida ekotizimlarda sodir bo'layotgan transformatsiya jarayonlari mahalliy biologik xilma-xillik, xususan, tur tarkibini aniqlash hamda o'simlik dunyosi obyektlarini biohujjatlashtirish tadqiqotlariga yanada katta e'tibor qaratish lozimligini talab etmoqda. So'nggi yillarda, O'zbekistondagi mahalliy floralarni har tomonlama o'rganish borasida maqsadli tadqiqotlar ko'lami ortib bormoqda, natijada mintaqalarning tur tarkibi, undagi ma'lum bir guruhga mansub bo'lgan o'simliklar populyatsiyasining holati, tabiiy zaxirasi va shu kabilar o'rganilib kelinmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Farg'ona vodiysi florasida uchraydigan turkum turlarining umumiy ro'yxatini shakllantirishda hozirga qadar amalga oshirilgan dala tadqiqotlari, Labiatae in flora of Kyrgyzstan monografiyasi, mavjud dissertatsiyalar hamda fondlarda saqlanayotgan gerbariy namunalardan foydalanildi. Ro'yxatda vodiya tarqalgan barcha 23 turning umumiy tarqalishi, vodiya terilgan gerbariy namunalari to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan. Shu bilan birga olib borilgan izlanishlarimizda turkum turlari ustida keng ko'lamdagi tadqiqotlar ham amalga oshirildi. Турларнинг географияси Plants of the world online www.plantsoftheworldonline.org, Labiatae in flora of Kyrgyzstan ҳамда бошқа давлатларнинг флоралари асосида олиб борилган.

NATIJAR VA MUHOKAMA

Hudud florasida uchraydigan turlar ro'yxatini shakllantirishda, bevosita T.X.Xudoyberdiyev tomonidan "Губоцветные в растительном покрове Ферганской долины" mavzusida olib borilgan tadqiqot ishi muhim asosiy manba bo'lib xizmat qiladi. Olim tomonidan Farg'ona vodiysida turkumning 27 turini keltirgan bo'lib, ayrim *Scutellaria oligodonta* Juz., *S. microphysa* Juz., *S. glabrata* Vved., *Scutellaria adsurgens* Popov, *S. microdasys* Juz., *S. leptosiphon* Nevski, *S. przewalskii* Juz. hamda *S. paulsenii* Briq. singari turlar Farg'ona vodiysi hududidan tashqari mintaqalarda uchrashi adabiyotlarda qayd etilgan. Shu bilan birga gerbariy fondlari MW, TASH, LE, FR, TAK saqlanayotgan namunalardan ham mazkur turlarning vodiya yaqin bo'lgan hududlardan terilgan nusxalari mavjud emasligi ma'lum bo'ldi.

Farg'ona vodiysi florasida turkumning 23 turi uchrashi aniqlangan (Akbarova, 2020), bulardan 15 tur O'zbekiston qismida, qolgan turlar Qirg'iziston va Tojikiston qismlarida uchraydi.

Turlarning geografik tahlilini amalga oshirishdan asosiy maqsad, hudud florasida turqalgan turkum turlarning umumiy tarqalish tizmalarini aniqlashdan iborat. Quyida tadqiqot hududida tarqalgan turlarning tog' tizmalarida uchrashi keltirilgan bo'lib, bunda tur uchraydigan tizmalar va ulardan terilgan namunalardan kollektorlar va terilgan vaqti bilan keltirilgan.

1. *Scutellaria adenostegia* Briq. 1907, Bot. Tidsskr. 28: 233.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458099-1>

Umumiy tarqalishi: Surxondaryo daryo havzasi, Tiyon-Shon (Susamir, Uzun Axmad, Farg'ona, Chotqol, Qurama), Pomir Oloy (Turkiston, Oloy, Pyotr 1, Zarafshon, Xisor, Qorategin, Darvoz, Bobotog' va Tojikiston janubidagi tog'lar) tizmalar. Gerbariyda saqlanayotgan namunalarni tahlil qilish natijasida tur G'arbiy Tiyonshonning Ugom va Pskom tizmalarida ham tarqalganligi ma'lum bo'ldi. Adabiyotlar va olib borilgan tadqiqot ishida (Tojibayev, 2010) ham turning bu tizmalarda tarqalishi bo'yicha ma'lumotlar keltirilmagan.

2. *Scutellaria galericulata* L. 1753, Sp. Pl. 599.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458280-1>

Umumiy tarqalishi: Zaysan havzasi, Qozog'iston kichik Sapochnigi, Balxasholdi cho'llari, To'rg'ay pasttekisligi, Orol cho'llari, Katta Barsuq, Mo'yunqum, Chu va Sarisu daryolari vodiysi, Sirdaryo daryo vodiysi, Amudaryo daryo vodiysi, Farg'ona vodiysi, Zarafshon daryo vodiysi, Qashqadaryo daryo vodiysi, Tarbag'atay, Jung'or Olatau, Tiyon-Shon (Ilioldi-Olatau, Kungey Olatau, Terskey Olatau, Qirg'iz Olatau, Talas Olatau, Norin daryosining o'rta oqimiga tutashgan tog'lar, Qoratov, Qarjantov, Chotkal, Qurama), Pomir-Oloy (Turkiston, Molguzar, Zarafshon, Hisor, Tojikiston janubidagi past tog'lari). O'tayer dengizi, Atlantika okeani, Markaziy va Sharqiy Yevropa, Skandinaviya, Kavkaz, G'arbiy va Sharqiy Sibir, O'rta Osiyo, Xitoy, Mo'g'uliston, Yaponiya, Shimoliy Amerika.

3. *Scutellaria ramosissima* Popov 1924, Bot. Mater. Gerb. Glavn. Bot. Sada RSFSR 5:155.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458608-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon (Norin daryosining o'rta oqimiga tutash tizmalar, Qorjantog', Ugom, Chotqol, Qurama, Mogoltog', Farg'ona), Pomir-Oloy (Turkiston). O'zbekiston, Qirg'iziston.

Turkiston tizmasi: Zap. Guralash. Suxoy say v blizi sliyaniya Tyuya. Tash-saya s Kul-sayem, 31.07.1940, Pyatayeva 179 (TASH069674).

BIOLOGIYA

Hisor tizmasi: Gissarskiy xrebet. Gissarskiy gosudarstvennyy zapovednik, okrestnost kishl. Gilon, 29.08.2018, Turginov, Xujamov, Tuxtayev, Muxammadiyev, Jumayev 32 (TASH069728).

Kopetdog' tizmasi: Zap. Kopet.Dag, po doroge mejdu Kara-Kala i Xodja-Kala, 01.06.1974, Ashirova (TASH069731).

Nurota tizmasi: Nuratan ridge, Nuratau Nature reserve, Hayat valley, 16.06.2019, Beshko (TASH069764).

Adabiyotlarda va boshqa manbaalarda keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, mazkur tur Tojikiston va Turkmaniston floralarida uchrashi to'g'risida ma'lumotlar mavjud emas. Fondlarda saqlanayotgan namunalar orasida turning Tojikiston hududidan terilgan: Kuraminskiy xrebet, g'orы Altyn-topkan, 18.06.1953, Vernik, Nabiyev, Sukervanik n0360 (TASH) hamda Turkmaniston hududidan terilgan: Zap. Kopet.Dag, po doroge mejdu Kara-Kala i Xodja-Kala, 01.06.1974, Ashirova (TASH069731) namunalar mavju bo'lib, aniqlanilgan gerbariy namunalari turni Tojikiston va Turkmaniston floralarida ham uchrashidan dalolat beradi, bu esa ilmiy yangilik sifatida baholanadi. 2019 yilda O.T. Turginov va boshqalar tomonidan Hisor tizmasida tarqalganligi aniqlangan [2].

4. *Scutellaria intermedia* Popov 1926, Bull. Sred.-Aziat. Gosud. Univ. 12:16.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458363-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon (Farg'ona, Qurama, Mogoltog'); Pomir Oloy (Turkiston, Nurota, Zarafshon). O'zbekiston, Qirg'iziston va Tojikiston.

Chotqol tizmasi: Pravober.r. S'yr-Dari v predelax Ferganskogo doliny i Chatkalskogo xr. Dolina reki Koson-saya, 14.07.1936, Skoroxodov i Azatyan (TASH068963);

Hisor tizmasi: Gissarskiy xr., Suvtshar, vodopad, h=2000, 17.08.1996, Malsev (TASH068962); Basseyn r. Kashka- Darya, Dolina r. Ak-su. 700 m. 861, 16.07.1959, Li i P.Zakirov (TASH068967); Gissarskiy xrebet mejdu sel. Derbent i Shurob. 06.07.08.1921, Murodov (TASH068973) (Turginov va boshqalar 2019).

Turning areali nisbatan kenroq ekanligi TASH fondida saqlanayotgan namunalarni tahlil qilishimiz natijasida aniqlandi. Tur G'arbiy Tiyonshonning Chotqol tizmasida ham uchrashi ma'lum bo'ldi.

5. *Scutellaria comosa* Juz. 1951, Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 14: 381.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458214-1>

Umumiy tarqalishi: Farg'ona vodiysi, Mirzacho'l, Tiyonshon (Chotqol, Farg'ona, Mogoltog' tizmalari), Pomir-Oloy (Oloy vodiysi, Turkiston, Nurota, Oloy, Zarafshon tizmalari). O'zbekiston, Qirg'iziston va Tojikiston.

Chotqol tizmasi: Namangan, okr. Gova, 12.06.2019, Akbarova (TASH).

Qurama tizmasi: Papskiy r-n., sever. Pap na 19 km po doroge na Djarkatane, 12.05.1950, Bondarenko, Maylun 105 (TASH066678)

Oloy tizmasi: okr. Damko'lskiye adygy, 24.05.2019, Akbarova (TASH); okr. Chimyon, Zilolskiye sanatoriy, 19.05.2019, Akbarova (TASH); Xo'jaobodskiye r-n, Imamatskiye g'orы, 15.06.2019, Akbarova (TASH).

Bobotog' tizmasi: Surxandarinskaya oblast, xrebet Babatag, okr.sela. Amachit, 23.05.2020, Pulatov, Juramuradov, Jabbarov, Raxmatov., Maxmudjanov., Madaminov, Xabibullayev (TASH066633).

Tur tarqalgan mintaqalar qatorida Bobotog'da va Qurama tizmlarida uchrashi bo'yicha ma'lumotlar keltirilmagan. Fondda saqlanayotgan namunalar tahlili natijasida har ikki hududda tarqalganligi aniqlandi, bu esa floristik topilmalar sifatida baholanadi.

6. *Scutellaria oxystegia* Juz. 1939, Bot. Zhurn. S.S.S.R. 24: 431.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458526-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon (Chotqol, Farg'ona) Pomir-Oloy (Turkiston, Nurota, Oloy), O'zbekiston, Qirg'iziston va Tojikiston.

7. *Scutellaria chaematochlora* Juz. 1951, Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 14: 408.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458191-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon (Chotqol, Qurama, Ugom, Pskom, Qorjantog' tizmalari), O'zbekiston, Qirg'iziston va Qozog'iston.

1. ***Scutellaria pycnoclada* Juz.** 1951, Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 14: 411.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458600-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon (Chotqol, Qurama, Farg'ona, Sandalash, Qorjantog'), O'zbekiston, Qirg'iziston.

Kungey Olatog' tizmasi: Cholpanata ploto br. Vershina vodarazdela, 08.07.1939, Uspenskaya 29-32 (TASH069612).

Ugom tizmasi: r. Maydantal niyn. techeniye, 12.07.1990, Malsev (TASH 069618).

TASH fondida saqlanayotgan namunalar orasida turning Kungey Olatog'i hamda Ugom tizmasidan terilgan namunalari borligi aniqlandi. Bu ham floristik topilma sifatida baholanadi.

2. ***Scutellaria cordifrons* Juz.** 1951, Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 14: 363.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458218-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon (Chotqol, Qurama, Farg'ona, Qoratog', Talas-Olatog', Qorjantog', Ugom, Pskom, Sandalash), Pomir-Oloy (Turkiston), O'zbekiston, Qirg'iziston.

10. ***Scutellaria filicaulis* Regel** 1882, Izv. Imp. Obsc. Ljubit. Estesv. Moskovsk. Univ. 34(2): 69.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458265-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon: (Qurama, Farg'ona, Talas-Olatog' tizmalari), Pomir-Oloy (Oloy, Oloyoldi, Turkiston, Zarafshon, Hisor, Petr I tizmalari), Tojikiston, Qirg'iziston.

3. ***Scutellaria ocellata* Juz.** 1951, Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 14: 376.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458507-1>

Umumiy tarqalishi: Pomir-Oloy (Oloy, Turkiston, Zarafshon, Petr I tizmalari), O'zbekiston, Tojikiston, Qirg'iziston.

Hisor tizmasi: pereval na Tashkurgan, 23.06.1988, Xasanov 150 (TASH069270); b. r. Кызыл-дarya. Per. Chekmen-kuydy, 17.06.1990, Xasanov 630 (TASH069269).

TASH fondida saqlanayotgan namunalar orasida turning Hisor tizmasidan terilgan namunalari borligi aniqlandi. Bu ham floristik topilma sifatida baholanadi.

4. ***Scutellaria immaculata* Nevski ex Juz.** 1951, Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 14: 428.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458350-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon (Talas Olatog'i, Qoratog', Qorjantog', Ugom, Pskom, Chotqol, Qurama, Farg'ona, Mogoltog'), Pomir Oloy (Oloy, Turkiston, Molguzar, Nurota tizmalari), O'zbekiston, Qirg'iziston, Qozog'iston, Tojikiston.

13. ***Scutellaria kamelinii* M.N. Abdul.** 1994, Dokl. Akad. Nauk Resp. Uzbeksk. 1994(9): 48.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:984350-1>

Umumiy tarqalishi: Oloy tizmasi. Qirg'iziston. Oloy tizmasi: dolina r. Pashsha-Ata, 14.08.1936 Skoroxodov, Azatyan 213 (TASH).

Mazkur tur M.N. Abdullayeva tomonidan 1994 yil fanga kiritilgan. Turning tip namunalari hozirda O'zbekiston Milliy gerbariysi fondida saqlanadi. A.G. Lazkov tomonidan yozilgan "Labiatae in flora of Kyrgyzstan" monografiyasida keltirilmagan (Lazkov 2016). Bu turni Qirg'iziston florasida uchun yangi tur sifatida kiritish maqsadga muvofiq.

14. ***Scutellaria iskanderi* Juz.** 1951, Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 14: 410.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458366-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon: (Qurama, Farg'ona), Pomir Oloy (Turkiston, Zarafshon), Qirg'iziston, Tojikiston.

15. ***Scutellaria picta* Juz.** 1951, Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 14: 393.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458557-1>

Umumiy tarqalishi: Pomir Oloy (Oloy, Turkiston, Zarafshon), Qirg'iziston, Tojikiston.

Oloy tizmasi: ozero Kurban-kul, 14.06.1967, Xudayberdiyev (TASH069469); okr. sel. Yardan, 17.07.1967, Xudayberdiyev (TASH069473).

Turkiston tizmasi: gory Saraytau, 24.06.1920, Popov 631 (TASH069468).

M.N. Abdullayeva (1987) tomonidan keltirilgan ma'lumotlarda mazkur turning O'zbekiston va Qirg'iziston florasida uchrashi haqida ma'lumotlar keltirilmagan. Keyinchalik, G.A. Lazkov va B.A. Sultanova [171;166-b.] Checklist of vascular plants of Kyrgyzstan monografiyasida keltirib o'tgan. Fondlarda saqlanayotgan namunalarga asoslangan holda mazkur tur O'zbekiston florasida ham tarqalganligi ma'lum bo'ldi.

16. ***Scutellaria knorringiae* Juz.** 1951, Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 14:366.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458385-1>

BIOLOGIYA

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon (Chotqol, At-Oynoq, Farg'ona, daryoning o'rtqa oqimiga tutashgan tog'lar Norin, Tog'uz-Torou, Qildou), Qirg'iziston.

17. *Scutellaria xanthosiphon* Juz. 1951, Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 14:367.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458776-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon (Farg'ona), Pomir-Oloy (Oloy tizmasi), Qirg'iziston.

Turkiston tizmasi: Zomin sanatoriya. Sharshara atrofi, 05.2006, Botirova (TASH069965).

TASH fondida saqlanayotgan namunalar orasida turning Turkiston tizmasidan terilgan namunalari borligi aniqlandi. Bu ham floristik topilma sifatida baholanadi.

18. *Scutellaria nepetoides* Popov ex Juz. 1951, Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 14: 395.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458485-1>

Umumiy tarqalishi: Pomir Oloy (Oloy tizmasi). Qirg'iziston.

Oloy tizmasi: Shahimardan river basin, Kichkine riv. 03.08.1915, Drobov (LE); bass. r. Shaximardan, dolina r. Kok-su, Okr. ozer Kurban-kul i Kongurkul, 19.07.1962, Pyatayeva, Arifxanova 136 (TASH069258); Po krayam Golubogo ozera, 19.08.1949, Shafeyev (TASH069256).

19. *Scutellaria physocalyx* Regel & Schmalh. 1882, Izv. Imp. Obsc. Ljubit. Estesv. Moskovsk. Univ. 34(2):68.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458554-1>

Umumiy tarqalishi: Pomir Oloy (Turkiston, Oloy daryo vodiysi, Zarafshon, Oloyoldi, Petr I, Hisor, Karategin, Vaxsh, Pomir). Qirg'iziston, O'zbekiston.

Oloy tizmasi: na vershine perevala Talдык, 22.08.1923, Raykova 161 (TASH069467).

Aleksandr (Qirg'iz) tizmasi: verxovya r. Choldavar, 30.07.1924, Popov, Mokeyeva 1225, 1226 (TASH069456, TASH069457).

TASH fondida saqlanayotgan namunalar orasida turning Aleksandr (Qirg'iz) tizmasidan terilgan namunalari borligi aniqlandi. Bu ham floristik topilma sifatida baholanadi.

20. *Scutellaria andrachnoides* Vved. 1954, Fl. URSS 20: 514.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458127-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon (Sharqiy Farg'ona), Qirg'iziston. Farg'ona tizmasi: Djalalabadskaaya obl., bass. r. Narin, Karasu, 22.06.2000, Pimenov, Klyuykov, Lazьkov 43 (MW0870557); Кызыл-Djarskiy rayon, r. Naгын, ur. Ishsay, 10.09.1927, Abolin 686 (TASH)).

21. *Scutellaria urticifolia* Juz. & Vved. 1954, Fl. URSS 20: 510.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458738-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon (Farg'ona), Qirg'iziston.

Chotqol tizmasi: Tashkentskaya obl., okr. k. Yangikurgan, 11.07.1969, Pimenov, Boryayev, Trusov, Saprunova 1121 (MW0870874).

TASH fondida saqlanayotgan namunalar orasida turning Chotqol tizmasidan terilgan namunalari borligi aniqlandi. Bu ham floristik topilma sifatida baholanadi.

22. *Scutellaria kugarti* Juz. 1951, Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 14: 371.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:458391-1>

Umumiy tarqalishi: Tiyonshon (Farg'ona), Qirg'iziston.

Farg'ona tizmasi: per. Kaldama, alt. 2800 m. n.u.m, 01.08.1962, Pryaxin, Muminova (TASH069040).

23. *Scutellaria orbicularis* Bunge 1851, Mém Sav. Étr.Acad.Petersb.7: 436.

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:928022-1>

Umumiy tarqalishi: Pomir Oloy (Oloy, Turkiston, Zarafshon, Hisor), Tojikiston.

Talas Olatog' tizmasi: Zapovednik Aksu-Djabagli, kanyon Aksu, 14.07.1961, Barabanov, Kurchenko (MW0870762).

Hisor tizmasi: Okr. Samarkand, gory Кыртау, mejdu Karatyube i Amankutan, 28.08.1930, Ilin 679 (MW0870753); bliz g. Urgut, 21.06.1933, Gordiyenko, Chilikina 38 (MW0870752).

TASH fondida saqlanayotgan namunalar orasida turning Hisor va Talas Olatog' tizmasidan terilgan namunalari borligi aniqlandi. Bu ham floristik topilma sifatida baholanadi.

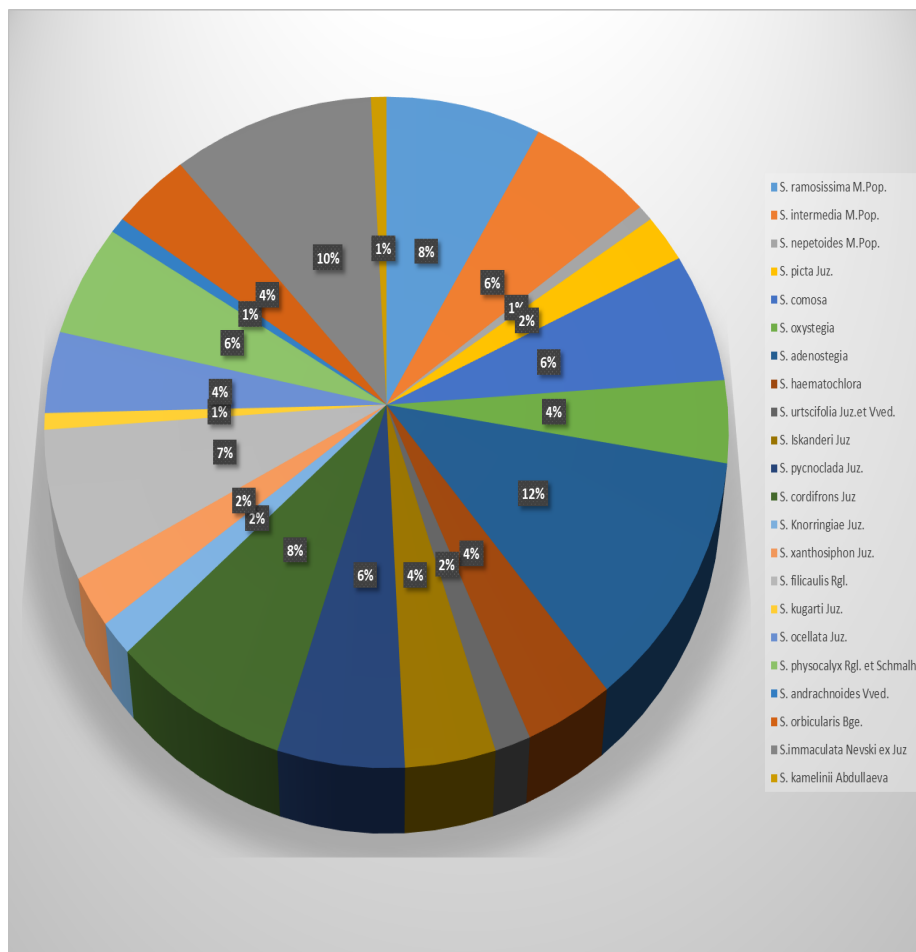
XULOSA

Yig'ilgan ma'lumotlar asosida, ayrim turlarning yirik tog' tizmalarda tarqalganligi ham ma'lum bo'ldi, adabiyotlarda hamda olib borilgan izlanishlarda ushbu tizmalarda tarqalganligi to'g'risida ma'lumotlar keltirilmagan, bu esa ilmiy yangilik bo'lib, floristik topilmalar sifatida baholanadi.

S. adenostegia G'arbiy Tiyonshonning Ugom va Pskom tizmalarida, *S. ramosissima* fondlarda saqlanayotgan namunalar orasida Tojikiston hududidan terilgan: Kuraminskiy xrebet, gory Altin-topkan,

18.06.1953, Vernik, Nabiyev, Sukervanik n0360 (TASH) hamda Turkmaniston hududidan terilgan: Zap. Kopet.Dag, po doroge mejdu Kara-Kala i Xodja-Kala, 01.06.1974, Ashirova (TASH069731) namunalar mavjud bo'lib, aniqlanilgan gerbariy namunalari turni Tojikiston va Turkmaniston floralarida ham uchrashidan dalolat beradi. Bundan tashqari, 2019-yilda O.T. Turginov va boshqalar tomonidan Hisor tizmasida tarqalganligi aniqlangan. Umumiy Tojikiston va Turkmaniston floralari uchun hamda Hisor tizmasi uchun ilmiy yangilik sifatida baholanadi. *S.intermedia* G'arbiy Tiyonshonning Chotqol tizmasida, *S. Bobotog'*da va Qurama tizmlarida, *S.pycnoclada* Kungey Olatog'i hamda Ugom tizmalarida *S.ocellata* Hisor tizmasida tarqalganligi ma'lum bo'ldi.

S.kamelinii M.N. Abdullayeva tomonidan 1994-yil fanga kiritilgan. Turning tip namunalari hozirda O'zbekiston Milliy gerbariysi fondida saqlanadi. A.G. Lazkov tomonidan yozilgan "Labiatae in flora of Kyrgyzstan" monografiyasi keltirilmagan (Lazkov 2016). Bu turni Qirg'iziston florasini uchun yangi tur sifatida kiritish maqsadga muvofiq. *S.picta* M.N. Abdullayeva (1987) tomonidan keltirilgan ma'lumotlarda mazkur turning O'zbekiston va Qirg'iziston floralarida uchrashi haqida ma'lumotlar keltirilmagan [2]. Keyinchalik, G.A. Lazkov va B.A. Sultanova [2] Checklist of vascular plants of Kyrgyzstan monografiyasida keltirib o'tgan. Fondlarda saqlanayotgan namunalarga asoslangan holda mazkur tur O'zbekiston florasida ham tarqalganligi ma'lum bo'ldi (ozero Kurban-kul, 14.06.1967, Xudayberdiyev (TASH069469); okr. sel. Yardan, 17.07.1967, Xudayberdiyev (TASH069473). *S. knorringiae* Turkiston tizmasida, *S.physocalyx* Regel & Schmalh Aleksandr (Qirg'iz) tizmasida, *S.andrachnoides* Chotqol tizmasida, *S.kugarti* Hisor va Talas Olatog' tizmalarida tarqalganligi ma'lum bo'ldi. Bu ma'lumotlar turkum turlarini tarqalishi to'g'risidagi bilimlarni oshirishga ma'lum darajada xizmat qiladi.



Farg'ona vodiysida tarqalgan *Scutellaria* L. (Lamiaceae) turlarining tizmalar bo'yicha tarqalishi

BIOLOGIYA

Farg'ona vodiysida tarqalgan *Scutellaria* L. (Lamiaceae) turlarining tizmalar bo'yicha tarqalishi

SCUTELLARIA L. TURLARI	Oloy	Turkiston	Farg'ona	Chotqol	Qurama	Mo'g' ultog'	Kungey Olatog' i	Susmir	Kopetdog'	Pskom	Ugom	Jung' or Olatog' i	Talas Olatog' i	Sandalash	Qorjontog'	Zarafshon	Hisor	Pyotr I	Bobotog'	Nurota	Aleksandr (I) 'irg' iz	Molguzar	Uzun Ahmad	Qorategin	Darvoz	Tojikiston janubidagi tog' lar	Pomir	Qoratog'
<i>S. galericulata</i> L.	+	+		+	+		+				+	+		+	+	+						+				+		
<i>S. ramosissima</i> Popov		+	+	+	+	+			+		+				+		+			+								
<i>S. intermedia</i> Popov		+	+	+	+	+										+				+								
<i>S. nepetoides</i> Popov ex Juz.	+																											
<i>S. picta</i> Juz.	+	+														+												
<i>S. comosa</i> Juz.	+	+	+	+	+											+			+	+								
<i>S. oxystegia</i> Juz.	+	+	+	+																+								
<i>S. adenostegia</i> Briq.	+	+		+	+			+		+	+					+	+	+	+				+	+	+	+		
<i>S. haematochlora</i> Juz.				+	+					+	+				+													
<i>S. urtscifolia</i> Juz. & Vved.			+	+	+																							
<i>S. Iskanderi</i> Juz.		+	+	+	+											+												
<i>S. pycnoclada</i> Juz.			+	+	+		+				+			+	+													
<i>S. cordifrons</i> Juz.		+	+	+	+					+	+		+	+	+													+
<i>S. Knorringiae</i> Juz.			+	+																								
<i>S. xanthosiphon</i> Juz.	+	+	+																									
<i>S. filicaulis</i> Regel.	+	+	+		+								+		+	+	+										+	
<i>S. kugarti</i> Juz.			+																									
<i>S. ocellata</i> Juz.	+	+													+		+	+										
<i>S. physocalyx</i> Regel & Schmalh.	+	+															+	+			+		+			+		
<i>S. andrachnoides</i> Vved.			+																									
<i>S. orbicularis</i> Bunge.	+	+										+					+	+										
<i>S. immaculata</i> Nevski ex Juz.	+	+	+	+	+	+				+	+		+		+			+				+						+
<i>S. kamelinii</i> M.N. Abdul.	+																											

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Lazkov G.A. Labiatae in flora of Kyrgyzstan. Korea National Arboretum. – Panchon, 2016. – 384 p.
2. Orzimat T. Turginov, Mukhayyo H. Akbarova Distribution of the Species Genus *Scutellaria* L. (Lamiaceae) Flora of the Ferghana Valley // American Journal of Plant Sciences, 2020. Vol.11.–P.36-42 <https://doi.org/10.42362020>.
3. Turginov O.T., Xo'janov A.N., Po'latov S.O., Boysunov B. Hisor tizmasi uchun yangi topilmalar va kamyob turlarning yangi o'sish joylari // QarDu xabarlar, 2019. 1(39) 41-46)
4. Абдуллаева М.Н. Род *Scutellaria* L. – Шлемник. Определитель растений Средней Азии. – Ташкент.: Фан, 1987. Т. IX. С. 13-37.
5. Акбарова М.Х., Обидов М.В. Доривор *Scutellaria comosa* Juz. (Lamiaceae)нинг Фарғона водийсидаги ценопопуляция ҳолати // Наманган давлат университети илмий ахборотномаси. – Наманган, 2020. – №8. – Б. 78-87.
6. Акбарова М.Х., Тургинов О.Т. *Scutellaria* L. turkumi turlarining fitokimyoviy xossalari. // International scientific journal «Global science and innovations 2020: Central Asia». – Nur-sultan, 2020. – № 3(2). – С. 14-18.
7. Акбарова М.Х., Тургинов О.Т. Обзор гербарии рода *Scutellaria* L. // Science and Education Scientific Journal. – Kokand, 2020. – №1. – P. 18-24.
8. Определитель растений Средней Азии. – Ташкент: Фан, 1987. 9- т. – 13-37 с.
9. Флора Киргизии. В 9 т. – Фрунзе: 1960. С. 74-95
10. Флора Таджикистана. В 8 т. – М., Л.: изд. АН СССР, 1986. С. 174-208
11. Флора Узбекистана. Т. 5 – Ташкент: АН УзССР, 1961. – 319-366 С.
12. Худойбердиев Т.Х. Губоцветные в растительном покрове Ферганской долины. Диссер. док. биол. наук. – Ташкент, 1995. – 475 с.